

Η «σκυλότητα» εκτός σκυλάδικου: κατανάλωση και ταυτότητες στην Παραλιακή του Πειραιά

Περίληψη: Η κατανάλωση και η νυχτερινή διασκέδαση, παρά τη μαζικότητά τους, αποτελούν θέματα που η εθνογραφία της Ελλάδας έχει αγγίξει μόνο επιλεκτικά. Το ακόλουθο κείμενο αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια προσέγγισης του φαινομένου των κλαμπ της Παραλιακής μέσα από ανθρωπολογική επιτόπια έρευνα. Μεταξύ των κύριων θεμάτων που εξετάζονται είναι η σημασία της καταναλωτικής πρακτικής ως μορφής επιτέλεσης ταυτότητας, η πολυσημία του χώρου της κατανάλωσης, οι έμφυλες σημασιοδοτήσεις της καταναλωτικής πρακτικής κ.ά.

«Αυτή τη στιγμή όλα είναι σκυλάδικα...
αλλά με την καλή έννοια»
Α. Διονυσίου (Νέα, 9/ 9/ 98)

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΥΤΟ ΣΥΝΙΣΤΑ ΜΙΑ προσπάθεια εθνογραφικής προσέγγισης των αναπαραστάσεων του «σκυλάδικου» με όρους καθημερινής κοινωνικής πρακτικής. Η προτεινόμενη προβληματική δεν οδηγεί αναγκαστικά στην κατάδειξη του τι είναι «σκυλάδικο», αλλά περισσότερο στην ανάδειξη συγκεκριμένων τακτικών μέσα από τις οποίες η συμπεριφορά του «σκύλου» καθίσταται ένα καταστασιακά διαπραγματεύσιμο στοιχείο ταυτότητας σε ορισμένα κοινωνικά πλαίσια. Το εθνογραφικό υλικό αποτελεί προϊόν τρίμηνης επιτόπιας έρευνας, από τον Ιούνιο έως τον Αύγουστο του '98 στην Καστέλα, στο Πασαλιμάνι, κυρίως μέσω μακρών συζητήσεων, με συμμετοχική παρατήρηση σε εξόδους τριών συ-

ντροφιών σε τρία κέντρα της Παραλιακής.¹ Και οι τρεις αυτοί χώροι, μολονότι μεταξύ τους διαφορετικοί ως προς τις επιτελούμενες πρακτικές, μπορούν να χαρακτηριστούν καταστάσεις όπου η συμπεριφορά του «σκύλου» προκύπτει/συμβαίνει εκτός του σκυλάδικου ως ανάμνηση, ως αντικείμενο συζήτησης, ως επιτέλεση. Προσφέρουν, κατά αυτό τον τρόπο, μια ερμηνευτική δυνατότητα σχετικοποίησης του χαρακτηρισμού «σκύλος», εκείνος/η που διασκεδάζει στο «σκυλάδικο», μέσα από την ένταξή της σε ένα δυναμικό συνεχές καταναλωτικών πρακτικών σχετιζόμενων με το δίπολο ψυχαγωγία/τρόπος ζωής (life style).²

Ποιας μορφής σημασιολογήσεις ορίζουν τη συμπεριφορά του «σκύλου» ως καθημερινή πρακτική; Ποιας μορφής συμπεριλήψεις και αποκλεισμοί θεμελιώνονται και, κυρίως, πώς μεταβάλλονται καταστασιακά σε αυτές τις σημασιολογήσεις; Αυτά τα ερωτήματα διατρέχουν την επι-

1. Ορίζω την συμμετοχική παρατήρηση ως την επιτόπια μελέτη του λόγου και των δυποκειμενικών σχέσεων με ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της εμπειρίας και του βιώματος ταυτότητας των κοινωνικών υποκειμένων σε συγκεκριμένες καταστάσεις ή συμπεριέχοντα (in context). Εσκεμμένα επιλέγω αυτό τον εκτεταμένο ορισμό της συμμετοχικής παρατήρησης προκειμένου να αποφύγω την εμπλοκή στη θεωρητική διαμάχη μεταξύ της ανθρωπολογίας και των πολιτισμικών σπουδών για τη μορφή της επιτόπιας έρευνας. (Βλ. συνοπτικά S. Nugent - C. Shore, *Anthropology and Cultural Studies*, Pluto Press, Λονδίνο 1997). Εδώ πρέπει επίσης να επισημανθεί η ανυπολόγιστη αξία βοήθεια των Καστελιωτών Χ. και Μ. για τη διεκπεραίωση της επιτόπιας έρευνας. Ο Χ. αποτελεί την κεφαλή των τριών συντροφιών που ακολούθησα στις νυχτερινές τους εξόδους, ενώ η αδερφή του Μ. με βοήθησε να έρθω σε επαφή ξεχωριστά με τα περισσότερα από τα μέλη των συντροφιών. Ο αριθμός των πραγματοποιημένων συνεντεύξεων δεν είναι εύκολα προσδιορίσιμος, μιας και οι αφηγήσεις ζωής των δεκαπέντε ατόμων που χρησιμοποιούνται εδώ συλλέχθηκαν σε μια ποικιλία περιστάσεων και στο πλαίσιο ελεύθερων αφηγήσεων ζωής χωρίς την τυπική χρησιμοποίηση ερωτηματολογίου. Ο αριθμός των, νυχτερινών κυρίως, εξόδων κυμάνθηκε μεταξύ τριών και πέντε την εβδομάδα.

2. Η προβληματική του παρόντος κειμένου αντλεί από τη φαινομενολογική ανάλυση της ταυτότητας, όπως προτάθηκε από τον P.A. Cohen, *Self Consciousness*, Routledge, Λονδίνο 1994. Σε σχέση με τον τρόπο ζωής (life style) και τη μαζική κατανάλωση στοιχείων υλικής κουλτούρας, βλ. συνοπτικά, C. Campbell, «The Meaning of Objects and the Meaning of Actions: A Critical Note on the Sociology of Consumption and Theories of Clothing», στο *Journal of Material Culture*, 1(1996).

χειρηματολογία που ακολουθεί και ταυτόχρονα οριοθετούν μεθοδολογικά την ανάλυση, που κινείται στο μεταίχμιο της ανάλυσης λόγου και της μελέτης της διαντίδρασης υποκειμένων με στοιχεία μαζικής υλικής κουλτούρας. Ζητήματα ιστορικής διάρκειας δεν τίθενται, όπως δεν τίθεται και το ζήτημα της ταξικής τοποθέτησης των ατόμων, που θα μας απασχολήσει μόνο στο βαθμό στον οποίο εμφανίζεται στο πλαίσιο του «εντόπιου λόγου» (local discourse). Η μεθοδολογική αυτή έλλειψη ιστορικής προοπτικής παγιδεύει την ανάλυση στον αφηγηματικό χρόνο των κοινωνικών υποκειμένων, κάτι που αναδεικνύει την ανάγκη μιας περαιτέρω ερμηνείας που να επανατοποθετεί το πρόβλημα και με όρους ιστορικής διάρκειας. Μια τέτοια προοπτική, ωστόσο, ξεπερνά τα όρια του παρόντος κειμένου.

Α. Σχετικά με την κοινωνική μνήμη του «σκύλου» στην Καστέλα και στο Πασαλιμάνι

Ο «σκύλος» εκτός του «σκυλάδικου» αποτελεί ένα στοιχείο μνήμης. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η σχετιζόμενη με τον «σκύλο» συμπεριφορά, νοούμενη ως στοιχείο μνήμης, πρέπει να ταυτιστεί με την εν καταστάσει πρακτική εντός του σκυλάδικου. Όχι, τουλάχιστον, εάν η μνήμη θεωρηθεί μια ανοιχτή διαδικασία σημασιολογικών επανασυσχετισμών, μέρος της ευρύτερης διαδικασίας καταστασιακής κατασκευής ταυτοτήτων. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας θεώρησης, η μνημονική ανάκληση μιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς συνιστά ταυτόχρονα και επαναδιαπραγμάτευση, όσο ακριβώς αποτελεί και επαναφήγησή της — διαδικασίες που δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές εάν αποσπαστούν από τον κοινωνικό χώρο επιτέλεσής τους.³

Ας ξεκινήσουμε, λοιπόν, από τη συγκεκριμένη ομάδα ατόμων, τις δραστηριότητες της οποίας «ακολούθησε» η συμμετοχική παρατήρηση.

3. Για τη μελέτη της μνήμης ως κοινωνικής διαδικασίας, βλ. S. Kuechler - W. Melion, *Images of Memory*, Smithsonian Institute Publication, 1991, καθώς και M. Rowlands, «The Role of Memory in the Transmission of Culture», *World Archaeology*, 25(2)(1985).

Οι τρεις παρέες έχουν διαμορφωθεί από έναν σταθερό πυρήνα τριών ή τεσσάρων Καστελιωτών που συνδέονται με στενές σχέσεις φιλίας, ήδη από το δημοτικό σχολείο ή το γυμνάσιο. Ουσιαστικά αποτελούν επεκτάσεις αυτού του βασικού πυρήνα φίλων, μέσα από την προσθαφαίρεση άλλων, λιγότερο γνωστών τους, Καστελιωτών και, κυρίως, Καστελιωτισσών. Φαίνεται πως, μέσα από τη σταδιακή καταστάλαξη της βασικής παρέας φίλων σε μονογαμικές, γενικά αποδεκτές, σχέσεις με σκοπό το γάμο, οι τρεις παρέες θα ενοποιηθούν σε μία, πολύ περισσότερο χαλαρή από άποψη αριθμού εβδομαδιαίων συναντήσεων, που θα αποτελείται από τους παντρεμένους φίλους και πιθανόν τις συζύγους. Φυσικά, η εικόνα αποτελεί μια εξιδανίκευση, μια αφηγηματική προβολή ενός επιθυμητού μέλλοντος από τα ίδια τα μέλη της παρέας, που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 26 και 30 ετών —ηλικία πολύ κοντινή σε αυτή που, κατά τους ίδιους, κάποιος πρέπει να «τακτοποιηθεί» επαγγελματικά και, κυρίως, συναισθηματικά. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, η εικόνα αυτή παρέχει τη δυνατότητα θεώρησης του τρόπου με τον οποίο τα συγκεκριμένα κοινωνικά υποκείμενα κατασκευάζουν παρελθοντικές, παροντικές και μελλοντικές αφηγήσεις του εαυτού. Ακόμη περισσότερο, όπως θα φανεί στις παραγράφους που ακολουθούν, οι σχετικές αφηγήσεις σημασιοδοτούν καταναλωτικές πρακτικές αρθρωμένες γύρω από μια στρατηγική οικειοποίησης επιλεγόμενων στοιχείων μαζικής υλικής κουλτούρας, τα οποία, με τη σειρά τους, κρίνονται ως αντικειμενικοποιήσεις, μελλοντικές εκπληρώσεις ή αποτυχίες της εκάστοτε παροντικής αφήγησης του εαυτού.⁴

Όσο και αν ακούγεται παράξενα, στο μικρόκοσμο της Καστέλας, το δεύτερο σκέλος της «τακτοποίησης» φαίνεται να προκαλεί περισσότερο άγχος, εφόσον ο χώρος των μεσαίων και μικρών ναυτιλιακών επιχειρήσεων φαίνεται να προσφέρει αρκετές πιθανότητες εξασφάλισης μιας «καλής θέσης».⁵ Σε όρους εντόπιων κατηγοριοποιήσεων, οι πληροφοριο-

4. Για το συσχετισμό του τρόπου ζωής με ευρύτερα πολιτισμικά σχήματα αφήγησης της ζωής, ακολουθείται σε γενικές γραμμές η προτεινόμενη αναλυτική του M. Rowlands, «The Material Culture of Success: Ideals and Life Cycles in Cameroon», στο J. Friedman (ed.), *Consumption and Identity*, Harwood Academic Publishers, 1994.

5. Η απουσία ιστορικής προοπτικής καθιστά επίσης αναμφίβολα προβληματική την

δότες μου τοποθετούσαν τους εαυτούς τους και τις οικογένειές τους σε μια αρκετά ασαφή «μέση τάξη», που φαίνεται να αγκαλιάζει όσους εξασκούν μη χειρωνακτικά επαγγέλματα. Ωστόσο, αυτή η τοποθέτηση αποτελούσε ουσιαστικά απάντηση σε άμεσο ερώτημα και σύντομα αποσυρόταν από το προσκήνιο της συζήτησης, δίνοντας τη θέση της σε μια σειρά άλλων ιδιωμάτων αυτοπροσδιορισμού, που θα εξεταστούν συστηματικά στα επόμενα.

Έτσι, η κύρια πηγή άγχους εστιάζεται στην αναζήτηση της προαναφερόμενης «σοβαρής» σχέσης μέσα στα όρια του μικρόκοσμου της Καστέλας ή, τουλάχιστον, του Πασαλιμανιού. Η νυχτερινή διασκέδαση, ως θεμελιακό στοιχείο του life style, αποτελεί το κύριο ιδίωμα αυτής της αναζήτησης. Μολονότι η παρουσία άλλων κοινωνικών δικτύων θεωρείται δεδομένη, με κυρίαρχο το κουτσομπολιό του απογευματινού καφέ, είναι το πώς, πού, πότε και κυρίως με ποιον «ζεις» (ουσιαστικά καταναλώ-

υιοθέτηση μιας αναλυτικής ταξικών σχέσεων. Για μια συνοπτική συζήτηση του προβλήματος των ταξικών σχέσεων στην Ελλάδα, βλ. R. Just, «The Reformation of Class», *Journal of Modern Greek Studies*, 12 (1994), σσ. 37-56. Αναφορικά με έναν γενικό ορισμό των ταξικών σχέσεων ακολουθώ τον εξής (περιγραφικό) ορισμό της D. Bennett: «Οι σταθερές διαφορές στον έλεγχο των κρίσιμων πηγών μεταξύ των ομάδων του πληθυσμού, τα κοινωνικά όρια μεταξύ αυτών των ομάδων και μια ορισμένη συνείδηση, από την πλευρά των μελών, των κοινών συμφερόντων στο εσωτερικό κάθε ομάδας και των διαφορετικών συμφερόντων με τις άλλες ομάδες», «*The Poor Have Much More Money: Changing Socio-Economic Relations in a Greek Village*», *Journal of Modern Greek Studies*, 6(1988). Στο πλαίσιο του ορισμού αυτού, τα υποκείμενα της παρούσας μελέτης μπορούν να τοποθετηθούν μεταξύ του μεσαίου υπαλληλικού προσωπικού ναυτιλιακών γραφείων με μισθούς που δεν υπερβαίνουν τις τριακόσιες με τριακόσιες πενήντα χιλιάδες δραχμές. Ωστόσο, αυτή η περιγραφή δεν ταυτίζεται με την εντόπια κατηγορία της «μεσαίας τάξης», αφού αυτή προϋποθέτει σε όρους καθημερινής πρακτικής ένα τουλάχιστον διπλάσιο εισόδημα, προερχόμενο από την επιχορήγηση των γονέων και κυρίως του πατέρα που απασχολείται συνήθως σε ανώτερη υπαλληλική θέση σε ναυτιλιακή εταιρεία. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι προϋποτίθεται επίσης και η συγκατοίκηση με τους γονείς, συνήθως σε ένα διαμέρισμα που η οικογένεια έλαβε ως αντιπαροχή ή ανήκει σε μια οικογενειακή πολυκατοικία χτισμένη σε κληροδοτημένη γη. Στις αφηγήσεις αυτές, οι συνθήκες προβάλλονται με έναν κατά κανόνα απροβλημάτιστο τρόπο στο φαντασιακό μέλλον των αφηγητών.

νεις) τη νύχτα που επισημαίνει την παρουσία κάποιου ως ενεργού μέλους ενός δικτύου γνωριμιών, το οποίο μπορεί να οδηγήσει στη συναισθηματική «τακτοποίηση». Οι σχετιζόμενες με παραδειγματικά ζευγάρια αφηγήσεις τείνουν προς την κατασκευή ενός «χρονοτόπου» αμοιβαίας (ανα)γνώρισης του ενός από τον άλλο μέσα στο πλήθος των συνδιασκεδάζοντων (ο χιασμός των βλεμμάτων σχεδόν εξεικονίζεται με το ρήμα «τον/την έκοψα»). Είναι αυτή η αναγνώριση που έρχεται να σταθεροποιήσει τα υπόλοιπα κοινωνικά δίκτυα (γονείς, φίλοι). Αντίστροφα, η επιδίωξη συνταιριάσματος ατόμων που δεν έχουν βρεθεί στην προαναφερόμενη κατάσταση είναι καταδικασμένη, σύμφωνα με τις αφηγήσεις, να μην ευδοκιμήσει.

Οι προαναφερόμενες αφηγήσεις της επιδιωκόμενης αμοιβαίας αναγνώρισης διαπερνούνται από μια σειρά κατά αναλογία σημασιοδοτούμενων χωρικών ταξινομήσεων. Θεμελιώδης φαίνεται να είναι η διπλή διακρίση αφ' ενός μεταξύ Πειραιά και Αθήνας (με κέντρο, φυσικά, τον πρώτο) και αφ' ετέρου μεταξύ των κατοίκων της Καστέλας/Πασαλιμανιού και εκείνων του υπόλοιπου Πειραιά («τσάγκουρες»). Σε όρους ανάλυσης λόγου, ο «Πειραιώτης» ορίζεται ως *προσωποποίηση μιας σειράς ιδιαιτεροτήτων του τοπίου της πόλης, που γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας και προβάλλονται ως ιδιότητες ενός συλλογικού υποκειμένου*. Αυτό συμβαίνει στη βάση μιας σειράς θεμελιακών μεταφορών.⁶ Έτσι, η παρουσία του λιμανιού διασφαλίζει στην πόλη έναν «κοσμοπολιτισμό» και καθιστά τους Πειραιώτες εν γένει «κοσμοπολίτες», η μετωπική προς τη θάλασσα οικιστική ανάπτυξη διασφαλίζει έναν «ανοιχτό ορίζοντα» που καθιστά τους Πειραιώτες «ανοιχτόμυαλους», «ευδιάθετους», η λειτουργία μιας εκτεταμένης ζώνης κατανάλωσης και εμπορίου τους καθιστά «ανθρώπους που ξέρουν να ζήσουν» κλπ. Αξίζει να

6. Αν και, όπως σημειώθηκε ήδη, ζητήματα του ιστορικού βάθους δεν περιλαμβάνονται στην ανάλυση, θα ήθελα να επισημάνω την ουσιαστική συνέχεια που παρατηρείται μεταξύ των υιοθετούμενων καθημερινών μεταφορών και της επίσημης πολιτικής ρητορικής των δημάρχων του Πειραιά, κυρίως όπως αυτή διαμορφώθηκε από τον Α. Σκυλίτση. Βλ. συνοπτικά Β. Τσοκόπουλος, «Τα Παιδιά του Πειραιά Αναζητούν Ταυτότητα», *Το Βήμα/Νέες Εποχές*, 19 Δεκεμβρίου 1999.

σημειωθεί ότι το σύνολο αυτών των ιδιοτήτων, όπως ορίζεται στο πλαίσιο της κυρίαρχης ρητορικής, γίνεται αντικείμενο συνεχούς επαναδιαπραγματεύσεως στο επίπεδο του καθημερινού λόγου, κυρίως μέσω της εισαγωγής του χωρικού προσδιορισμού («κεντρο-») στην προσωνομία («Πειραιώτης»). Κατά αυτό τον τρόπο, ο κεντρο-Πειραιώτης έρχεται να οικειοποιηθεί το σύνολο των ιδιοτήτων της κυρίαρχης ρητορικής, ακριβώς επειδή βιώνει την καθημερινότητά του στην καρδιά της πόλης.

Σε αντιδιαστολή, ο «τσάγκουρας» σημασιοδοτείται ως ο υπολειπόμενος της εμπειρίας του Πειραιά λόγω της χωρικής τοποθέτησής του στο περιθώριο (ή εκτός) της πόλης. Φυσικά, ο χαρακτήρας αυτών των κατηγοριοποιήσεων, που ορίζονται ουσιαστικά εν καταστάσει, είναι εξαιρετικά ελαστικός: Όσοι συμπεριλαμβάνονται είναι «κεντρο-Πειραιώτες», όσοι αποκλείονται είναι «τσάγκουρες» (βλ. ακόμα σημείωση 8). Και οι δύο διακρίσεις συνδέονται σχεδόν πάντα με μια υποτιμητική κρίση για την ποιότητα της νυχτερινής διασκέδασης με κέντρο αναφοράς την Παραλιακή (εναλλακτικά ή συνδυαστικά με το ποδόσφαιρο). Η σημασιοδότηση της «σκυλότητας» φαίνεται να κυμαίνεται μεταξύ του ό,τι τοποθετείται εκτός της Παραλιακής και του ό,τι θεωρείται αισθητικά ξένο προς το διαμορφούμενο τοπίο της.⁷ Στην πρώτη σημασιοδότηση εμπίπτει η γενικευτική διάκριση μεταξύ των περιφερειακών («νυχτερινών κέντρων διασκέδασης»), Κυρίως αυτών που συναντά κανείς στους δύο εθνικούς οδικούς άξονες (ταυτισμένα στις συζητήσεις σχεδόν με τα «σκυλάδικα»), και των επί της Παραλιακής κλαμπ⁸ (που κατά κανόνα απέχουν του χαρακτηρισμού «σκυλάδικο»). Στη δεύτερη σημασιοδότηση εμπίπτουν οι αποκαλούμενες «μεγάλες πίστες» που μοιάζουν να μεταπηδούν ανά σεζόν στη μία ή στην άλλη κατηγορία ανάλογα με

7. Για μια ανθρωπολογική αναλυτική της σημασίας των αναπαραστάσεων του «ελληνικού τοπίου», βλ. τα έργα των A. Leontis, *Topographies of Hellenism: Mapping a Homeland*, Cornell University Press, Ithaca 1995, και N. Panourgia, *Fragments of Death, Fables of Identity*, Wisconsin University Press, 1995.

8. Με κυριότερα ανάμεσά τους, τα *Island* («bar-restaurant», Λιμανάκια Βουλιαγμένης), *Privilege* («club-restaurant», Πλάζ Αγίου Κοσμά), *Sabbia* («disco-restaurant», Αστέρια Γλυφάδας).

το κύρος του «πρώτου ονόματος». Οι γιγαντοαφίσεις, ως στοιχεία μαζικής υλικής κουλτούρας σε συσχετισμό με τον περιβάλλοντα χώρο, προσφέρουν την κατεξοχήν βάση κριτικής ταξινόμησης ενός τέτοιου κέντρου διασκέδασης. Επιτυχημένες αφίσεις θεωρούνται εκείνες που δημιουργούν αφηγηματικές συμπαραδηλώσεις μεταξύ του «πρώτου ονόματος» και του τοπίου. Έτσι, η παρουσία της Βίση ή του Καρβέλα (που χαρακτηρίζονται από τη συνεχή ανανέωση του design στις αφίσεις τους) φαίνεται να αποστασιοποιεί το σχετικό κέντρο διασκέδασης από την κατηγορία του σκυλάδικου, πράγμα που δεν συμβαίνει με αντίστοιχα «πρώτα ονόματα» όπως ο Βοσκόπουλος (που δεν υιοθετεί παρόμοιες πρακτικές).

Σε αυτό το πλαίσιο, ο Καστελιώτης (αυτο)προσδιορίζεται ως εκείνος που συνυπάρχει αρμονικά με το τοπίο, επειδή γνωρίζει το χώρο και μπορεί να κινηθεί (καταναλώσει) «όμορφα». Οποιαδήποτε καταναλωτική πρακτική δεν μετέχει αυτής της ιδιότητας παρομοιάζεται με κινήσεις σπαστικού, προσομοίωσης ανθρώπου, «αυτόματου». Δεν έχει, με άλλα λόγια, νόημα. Η συμπεριφορά του «σκύλου» σημασιοδοτείται ως μια τέτοια πρακτική, χαρακτηριζόμενη από έλλειψη αυτογνωσίας της ανοησίας της στη δεδομένη κατάσταση.⁹ Έτσι, ενώ όλα τα μέλη των τριών συντροφιών ανοιχτά (και μερικές φορές νοσταλγικά, ως μέρος μιας περασμένης φοιτητικής ζωής) παραδέχονταν την —περισσότερο ή

9. Χαρακτηριστική είναι εδώ η εναλλαγή του «σκύλου» με τον «τσάγκουρα», δηλαδή του σεξουαλικά στερημένου ή καλύτερα του σεξουαλικά αποκλεισμένου που συνιστά πιθανό κίνδυνο για τα καστελιώτικα ζευγάρια. Η ταύτιση, ωστόσο, δεν είναι απόλυτη, αφού ο «σκύλος» μπορεί να σημασιοδοτεί γενικά το κακόγουστο (χωρίς έμφυλη καταδήλωση). Μια ακόμη πηγή διαφοροποίησης μεταξύ «σκύλου» και «τσάγκουρα» είναι η μη ταύτιση του πρώτου με τη συμπαραδηλούμενη σεξουαλική στέρηση του δεύτερου. Παρ'αυτά, η ανοησία και των δύο καταστασιακών ταυτοτήτων συχνά τις εξισώνει, κυρίως μέσα από το στιγματισμό που επιφέρει η απουσία συγκεκριμένων στοιχείων μαζικής υλικής κουλτούρας ομολογών προς την καστελιώτικη ταυτότητα. Τέτοια στοιχεία μπορούν να αφορούν λεπτομερειακές πλευρές της καθημερινής πρακτικής, π.χ. μια μάρκα σιγάρων, αλλά και να επεκτείνονται στο γενικό «γούστο», όπως αυτό φανερώνεται από το συνδυασμό (και όχι μόνο το κόστος) των ρούχων.

λιγότερο τακτική— επίσκεψη σε ξεκάθαρα «σκυλάδικα», την ίδια στιγμή αποποιούνται τον χαρακτηρισμό του σκύλου («γιατί ξέρουν πώς να φερθούν») και «άλλο το ένα, άλλο το άλλο»). Κατά αυτό τον τρόπο, η κατηγορία του «σκύλου» μπορεί να αποδοθεί σε μια σχετιζόμενη με το life style συμπεριφορά, μολονότι αυτή λαμβάνει χώρα εκτός του «σκυλάδικου». Η επίδειξη, παραδείγματος χάρη, υπερβολικού (στα όρια του μιμητισμού) θαυμασμού προς κάποιο «πρώτο όνομα», όπως η Βίσση, συνήθως επιφέρει το στιγματισμό του δράστη ως «σκύλου».

Παρότι η επίκληση του «σκύλου» χρησιμοποιείται συχνά ως ρητορική τακτική αποκλεισμού, εμφανίζεται και στην κατασκευή συμπεριλήψεων.¹⁰ Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ανάλογες παρελθούσες συμπεριφορές συχνά ανακαλούνται με νοσταλγία, λειτουργώντας ως σημαίνοντα της ξένοιαστης φοιτητικής ζωής. Μια πιο γενική θεώρηση των αφηγήσεων φανερώνει τη συστηματική επαναφορά επεισοδίων, σχετιζόμενων με σκυλάδικα, κάθε φορά που η συζήτηση αποστασιοποιείται από την παρούσα κατάσταση. Οι απαριθμήσεις αυτές διαπερνούνται από μια σειρά εύκολα σχηματοποιήσιμων αντιθετικών σημάνσεων χρόνου, χώρου, μορφής και περιεχομένου, όπως «παρόν/παρελθόν, Καστέλα/αλλού, σταθερό/εφήμερο, πλήρες/ημιτελές». Καμία από αυτές τις σημασιοδοτήσεις, ωστόσο, δεν φαίνεται να ισχύει για τις αφηγήσεις σχεδιασμού του μέλλοντος. Το σκυλάδικο είναι αφηγήσιμο ως ένας αποκλειστικά παρελθοντικός τόπος, ενώ οι μελλοντικές (συναισθηματικές) εξελίξεις του παρόντος λαμβάνουν χώρα εκτός του σκυλάδικου, συνήθως σε κάποιο γνωστό «κλαμπ». Η κατά καιρούς υιοθέτηση συμπεριφοράς «σκύλου» (εντός του σκυλάδικου) μοιάζει να βιώνεται ως πρόσκαιρη απόδραση (στο παρελθόν;), χωρίς σημασία για την ατομική μελλοντική εξέλιξη. Το ακριβώς αντίθετο ισχύει για τη νυχτερινή έξοδο στα «κλαμπ» της Παραλιακής, όπου, όπως θα δειχθεί στα επόμενα, μπορεί να λαμβάνει

10. Ακολουθώ εδώ την προτεινόμενη από τον M. Rowlands αναλυτική του καθημερινού λόγου ως πεδίου κατασκευής σημασιολογικών αποκλεισμών και συμπεριλήψεων. Βλ. M. Rowlands «Exclusionary Tactics in the Logic of Collective Dynamics», *Critique of Anthropology*, 5(1985).

χώρα μια ολόκληρη ενσυνείδητη στρατηγική κατασκευής και παρουσίας του εαυτού.

Ποια όμως είναι η πρακτική επιτέλεση των προηγούμενων σημασιοδοτήσεων; Πιστεύω πως μόνο σε αναφορά με τον τρόπο που οι τρεις παρέες «ζουν» την εκτός του σκυλάδικου νυχτερινή διασκέδαση μπορεί η ευρετική αξία των προαναφερομένων να γίνει κατανοητή. Επίσης, έχοντας παρουσιάσει με κάθε δυνατή λεπτομέρεια την εθνογραφική περιγραφή του συγκεκριμένου κοινωνικού πεδίου πρακτικών και λόγου, θα επιχειρήσουμε στις τελευταίες παραγράφους μια ουσιαστικότερη ερμηνεία αυτών των σημασιοδοτήσεων.

B. «Καλώς τον σκύλο» ή η δισημία της ταυτότητας στην Παραλιακή

Έχοντας σκιαγραφήσει, σε γενικές γραμμές, τη ρητορική τροπολογία μέσα από τήν οποία η συμπεριφορά του «σκύλου» καθίσταται ένα διαπραγματεύσιμο στοιχείο ταυτότητας στις συζητήσεις των τριών συντροφιών, θα προχωρήσουμε σε μια ανάλυση του τρόπου της επιτέλεσης ή απόκρυψής της στην πρακτική της νυχτερινής διασκέδασης εκτός των «σκυλάδικων». Σκόπιμα, η συμμετοχική παρατήρησή μου περιορίστηκε σε εκείνους τους τόπους/τρόπους διασκέδασης που χαρακτηρίζονται από παντελή απουσία σημασιολογικών συσχετίσεων με το «σκυλάδικο» στα επονομαζόμενα «κλαμπ» ή μερικές φορές με τον πιο αμφίσημο όρο «ελληνάδικο». Η χρησιμοποίηση των δυο αυτών όρων στο πλαίσιο των συζητήσεων δεν επιτρέπει έναν σαφή διαχωρισμό. Και οι δυο όροι φαίνεται να αντλούν τη σημασία τους μέσα από την αντιδιαστολή προς το «σκυλάδικο», που με τη σειρά του σημασιοδοτείται μέσα από το ίδιο ακριβώς αντιθετικό ζεύγος. Πέρα από τον παράγοντα της τοποθεσίας του συγκεκριμένου κέντρου στο πλαίσιο του αστικού χώρου, καθώς και τον εξίσου σημαντικό παράγοντα της διαφημιστικής προβολής, πρωταρχικό ρόλο φαίνεται να παίζει η προγενέστερη εμπειρία του μαγαζιού είτε από κάποιο μέλος της συντροφιάς είτε από κάποιο γνωστό/ή του. Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ενώ οι κατατά-

Ξεις μεταβάλλονται συγκυριακά, υπάρχει ωστόσο ένα σύνολο χαρακτηριστικών που θα πρέπει να συγκεντρώνει κάποιο κέντρο διασκέδασης για να μπορεί να χαρακτηριστεί «κλαμπ» ή «ελληνάδικο».

Το βασικό χαρακτηριστικό διάκρισής αυτών των χώρων από τα παρακείμενα νυχτερινά κέντρα διασκέδασης είναι, με απλούς όρους, η έλλειψη τραγουδιστή (-ίστριας) και ορχήστρας, καθώς και οποιασδήποτε μορφής μονοκεντρικής χωρικής διάταξης που αρχικά φαίνεται να επιτρέπει την αμοιβαία εποπτεία όλων από όλους.¹¹ Ωστόσο, αυτή η έλλειψη μιας εύκολα παρατηρήσιμης προοπτικής διαρρύθμισης χώρου προς ένα μόνο σημείο δεν σημαίνει και απουσία κάθε μορφής διαρρύθμισης. Αντίθετα, και πέρα από την ποικιλία deco design (υβριδικό αιγαιοπελαγίτικο/εξωτικό νησί, λιτή νεωτερική γραμμή με κυριαρχία του λευκού χρώματος, πορτορικανέζικο χωριό), ο χώρος είναι έτσι διαμορφωμένος ώστε να ευνοεί συγκεκριμένες, προνομιακές μορφές εποπτείας των άλλων. Έστω και αν όλοι αποτελούν θέαμα για όλους, ο χώρος είναι τέτοιος ώστε κάποιοι να θεωρούν καλύτερα όλους τους άλλους. Συνήθως, η διάκριση αυτή σημασιοδοτείται μέσα από την παροχή (ή όχι) εγγυημένης, μονόδρομης θέας (ή καλύτερα εποπτείας) των γυναικών που βρίσκονται μέσα στο χώρο. Κατά αυτό τον τρόπο, και στα τρία κλαμπ που επισκέφθηκα, ως «καλά τραπέζια»/«καλά πόστα» χαρακτηρίζονται εκείνες οι θέσεις που, ενώ βρίσκονται στην καρδιά του «νυφοπάζαρου», ταυτόχρονα εγγυούνται μια αποστασιοποίηση από τους «πολλούς» (ανυψωμένες πλατφόρμες, παραπετάσματα, επιλεγμένες γωνίες). Από εκεί κάποιος

11. Για μια σύνοψη της προβληματικής σχετικά με τη χωρική διάσταση των κοινωνικών διαδικασιών στη μετανεωτερικότητα, βλ. ενδεικτικά τα έργα των F. Jameson, *Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism*, Routledge, Λονδίνο 1991, και E. W. Soja, *Postmodern Geographies*, Routledge, Λονδίνο 1989. Για μια ανθρωπολογική κριτική σε σχέση με τις καταναλωτικές πρακτικές και τη διαδικασία κατασκευής του νεωτερικού εαυτού, βλ. τα κείμενα των A. Appadurai, «Introduction: Commodities and the Politics of Value», στο A. Appadurai (ed.), *The Social Life of Things*, Λονδίνο, Routledge, 1986, και A. Giddens, *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge University Press, Cambridge 1991.

μπορεί κυριολεκτικά να «καρφώσει» το επιθυμητό μέλος του «νυφοπέζαρου» ή να επιδείξει τον εαυτό και την παρέα του.

Ταυτόχρονα πολυκεντρικός/πολυεδρικός και ιεραρχημένος μέσα από το βλέμμα του άλλου καταναλωτή, ο χώρος του «κλαμπ» γίνεται καταναλώσιμος κατά διαφορετικό τρόπο από διαφορετικούς πελάτες. Η μουσική που γεμίζει το χώρο του υποστασιοποιεί, πιστεύω, ξεκάθαρα την ιδιότυπη αυτή κατάσταση κατανάλωσης, διαμεσολαβώντας συλλογικά την ατομική εμπειρία του χώρου.¹² Η πρακτική διαπραγμάτευση του χαρακτηρισμού («κύλος») θα πρέπει να κατανοηθεί στο πλαίσιο αυτής της δυναμικής κατανάλωσης του χώρου, για τον απλούστατο λόγο ότι οι «κύλοι» πάντοτε οδηγούνται στις χειρότερες θέσεις του κλαμπ («έξω από το παιχνίδι»). Γίνονται, όπως χαρακτηριστικά λέγεται, *θέαμα* (για όλους τους άλλους). Αυτό, φυσικά, εφόσον καταφέρουν τελικά να εξασφαλίσουν μια θέση. Ερχόμαστε, έτσι, στο άλλο διακριτικό χαρακτηριστικό, δηλαδή την «Πόρτα».

Η «Πόρτα» χαρακτηρίζεται από μια σχέση «εξωτερικότητας» προς το υπόλοιπο «κλαμπ». Εάν ο χώρος του «κλαμπ» διαπερνάται από μια εμφανώς «μετανεωτερική» ιεράρχηση, προκαλούμενη από το (παρά-)αποπληνητικό βλέμμα του άλλου καταναλωτή, τότε η «Πόρτα» μοιάζει να αναπαράγει μια καθαρά «νεωτερική» μορφή ιεράρχησης. Εδώ, η κριτική δεν ασκείται από έναν ασταθή, παιγνιώδη χιασμό βλεμμάτων, αλλά μονοκεντρικά, από δύο ή τρία άτομα, που κατέχουν μια αδιαμφισβήτητη εξουσία παραχώρησης ή στέρησης του καταναλωτικού δικαιώματος. Ακόμη περισσότερο, η εξουσία τους αυτή είναι τόσο δεδομένη ώστε οποιαδήποτε επίδειξή της είναι τις περισσότερες φορές περιττή (συνήθως εκφράζεται με ένα φατικό σχήμα που περισώνει την αξιοπρέπεια του απορριφθέντος, «Συγγνώμη, μόνο ρεζερβέ»). Αποτελεί κοινό τόπο το ότι

12. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η κατοχή πειρατικών κασετών ή ακόμη περισσότερο CD με το πρόγραμμα κάποιου από τα συγκεκριμένα κλαμπ σημασιοδοτείται στις αφηγήσεις ως ένα ξεχωριστό και αξιομνημόνευτο κατόρθωμα, κάτι που βοηθά την παρέα να «ανέβει» πριν ακόμη εισέλθει στον καθαυτό χώρο του κλαμπ.

η αμφισβήτηση μιας απόρριψης θα επιφέρει μόνο περαιτέρω επιδείνωση στην ήδη άσχημη τροπή της βραδιάς. Οι υποψήφιοι καταναλωτές σχηματίζουν ουρά μπροστά από τη φωτισμένη είσοδο, περιμένοντας αμήχανοι την άδηλη ταξινόμηση του «πορτιέρη». Πού και πού, κάποιος («κολητός») (τακτικός πελάτης που «τα σπρώχνει» σε προσωπικό και πορτιέρη) εμφανίζεται με την παρέα του και τυγχάνει της ανάλογης προνομιακής μεταχείρισης («χαιρετούρα»), απευθείας είσοδος χωρίς την επιβάρυνση του ενός ή δυο χιλιάρικων στο πρώτο ποτό). Οι υπόλοιποι σχολιάζουν και περιμένουν. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι όσοι αναμένουν την είσοδο στο κέντρο διασκέδασης («μολονότι αντικειμενικά τοποθετημένοι εκτός του καθαυτού χώρου κατανάλωσης») βρίσκονται ήδη τοποθετημένοι στο πεδίο των σχέσεων κρίσης που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη καταναλωτική συμπεριφορά. Όσο σημαντική είναι η συμμετοχή στην κατανάλωση τόσο σημαντική είναι και η διατήρηση του δικαιώματος της συμμετοχής στους επίδοξους (ή δυνάμει) καταναλωτές. Έτσι, σε περίπτωση απόρριψης, κάποιος πρέπει («να φύγει σαν κύριος») (διατηρώντας το δικαίωμα της μελλοντικής συμμετοχής) αντί («να γίνει καραγκιόζης») (χάνοντας αυτό το δικαίωμα).

Η στιγμή της απόφασης για τη συμπερίληψη ή τον αποκλεισμό στην ομάδα των καταναλωτών συμβαίνει μέσα στο πλαίσιο μιας καθαρά νεωτερικής αξιολογικής πρακτικής με την ανάλογη έμφαση στις μεταφορές του «ύψους» και της «προόδου». Φτάνοντας στο υπερυψωμένο, συνήθως, κατώφλι του «κλαμπ», ο υποψήφιος καταναλωτής βρίσκεται αντιμέτωπος με δυο ή τρεις, λίγο πολύ ομοιόμορφα ντυμένους, άντρες (με την πιθανή παρουσία μιας γυναίκας, που όμως «είναι μέρος του ντεκόρ»). Ο επικεφαλής της «Πόρτας» θα εξετάσει γρήγορα, αλλά εξονυχιστικά, την εμφάνισή του. Οι μεταφορές που υιοθετούνται για τη σχηματοποίηση της εμπειρίας της αναμονής αποτελούν παραλλαγές έμφασης της κοινωνικής διαφοροποίησης μέσω της κατανάλωσης. Έτσι, κάποιος «πέρασε», «πήγε εντάξει» ή «πήγε όμορφα και πέρασε», ή αντίθετα «έφυγε», «άστα», «δεν πήγε». Διαμορφώνεται, κατά αυτό τον τρόπο, μια σχέση σχετικής σταθερότητας της «Πόρτας» προς την περιρρέουσα συνεχή κίνηση, κάτι που δηλώνεται και από τον διαδεδομένο

χαρακτηρισμό «μπάστακας». Με άλλα λόγια, η τροχιά του επίδοξου καταναλωτή φέρει ως σταθερό σημείο αναφοράς το πέρασμα από την «Πόρτα».

Μολονότι η έγκριση της «Πόρτας» αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη σχετιζόμενη με το χώρο του «κλαμπ» καταναλωτική διαδικασία, η υιοθετημένη από τον επίδοξο καταναλωτή στρατηγική κατά κανέναν τρόπο δεν σταματά σε αυτή. Αντίθετα, η επίτευξη της εισόδου μπορεί να ιδωθεί ως η έναρξη μιας σειράς διαφορετικών, ολοένα πιο έμμεσων κρίσεων της ικανότητας και του τρόπου κατανάλωσης. Ακόμη και τακτικοί πελάτες των συγκεκριμένων «κλαμπ» εκπληρώνουν επιμελημένα τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται από τον άδηλο αλλά σαφέστατα παρόντα κώδικα καταναλωτικής συμπεριφοράς του κάθε μαγαζιού. Έτσι, κάποιος που επιθυμεί να καταχωρηθεί (και να αντιμετωπιστεί) ως σοβαρός πελάτης («χάι»), θα πρέπει να ακολουθήσει μια σειρά από πρακτικές αναγνώρισης. Πιο συγκεκριμένα, να αφήσει καλές εντυπώσεις στον «πορτιέρη» (δίνοντας περίπου 2.000-5.000 στην «Πόρτα», πάντα διακριτικά και καθώς βγαίνει από το «κλαμπ»), να διευκολύνει τον μετρο (φεύγοντας αρκετά νωρίς, αλλά όχι πολύ νωρίς, αφήνοντας 5.000- 15.000 παραπάνω), να προσπαθήσει να γνωριστεί με τον D.J. (πληρώνοντας για μια κασέτα με το πρόγραμμα), να επιλέξει μια συγκεκριμένη μπαρζούμαν (αφήνοντας 2.500 παραπάνω), να προπληρώσει τον «παρκαδόρο» (περίπου 2.000). Μεταξύ αυτών των τεσσάρων επιτελεστικών σημείων της βραδινής εξόδου εκτείνεται ένα πλέγμα πρακτικών επίδειξης ενός εαυτού αρμονικού με το τοπίο της νυχτερινής ζωής της Παραλιακής. Η σημασία των πρακτικών αυτών δεν μπορεί να γίνει κατανοητή εκτός του εκάστοτε χώρου επιτέλεσής τους, μιας και ποτέ δεν διατυπώνονται με τη μορφή ρητών κανόνων. Η γνώση της Παραλιακής ταυτίζεται με την άρρητη πειθαρχία της κίνησης μέσα στο ντεκόρ των μαγαζιών, χωρίς την ανάγκη προσφυγής στο λόγο για την αναζήτηση εξηγήσεων ή δικαιολογιών. Έτσι, στην επισήμανση, από την πλευρά μου, της αδυναμίας συζήτησης στις συνθήκες που επικρατούν στα κλαμπ (δυνατή μουσική, στενότητα χώρου ιδίως τις τέσσερις τελευταίες μέρες της εβδομάδας), δόθηκε επανειλημμένως η απάντηση ότι τη νύχτα «είναι το σώμα που μιλάει».

Η κυριαρχία κάποιου στο χώρο του μαγαζιού φαίνεται να κρίνεται σε άμεση σχέση προς την αυτοκυριαρχία που επιδεικνύει —κυρίως με όρους σωματικότητας. Όπως ειπώθηκε ήδη, η αρμονική παρουσία και κίνηση στο χώρο είναι ένας τέτοιος τρόπος επίδειξης της επιθυμητής αυτοκυριαρχίας. Εξίσου σημαντικός είναι ο έλεγχος του πώς και τι καταναλώνεται —με ειδική έμφαση στο ποτό.¹³ Πιο αναλυτικά, το ποτό αποτελεί μια κυρίαρχη μεταφορά για ολόκληρο το πλέγμα σχέσεων που αναπτύσσεται μεταξύ πελάτη και μαγαζιού, μιας και το κέρασμα από την πλευρά του μαγαζιού εκλαμβάνεται ως σημείο αναγνώρισης και συνεπακόλουθης διάκρισης από τη μάζα των ανώνυμων καταναλωτών. Ακόμη περισσότερο, η αναλογία μεταξύ της ποσότητας αλκοόλ που καταναλώθηκε επί πληρωμή και εκείνης που κεράστηκε στον πελάτη εμφανίζεται συχνά ως το ποιοτικό μέτρο για την αξιολόγηση της βραδιάς. Στο πλαίσιο αυτής της μεταφοράς, η καταναλωτική διαδικασία εμφανίζεται σε όρους αντιπραγματισμού, όπου το κέρασμα «ισοφαρίζει την απλοχεριά» αποδεικνύοντας την ιδιοτυπία της σχέσης που ο συγκεκριμένος πελάτης μοιράζεται με «το μαγαζί». Σε αυτή την περίπτωση, και σε αντίθεση προς τον «μπάστακα» της «Πόρτας», ο χώρος λαμβάνει μια ξεκάθαρα «θηλυκή» σημασιολόγηση και ταυτίζεται με την κατάκτηση της μπαργούμαν («δικιά μου»/«της χώνω») —ή, στην αντίθετη περίπτωση, την αποπλάνηση από αυτήν (που σε «πνίγει» σε κακής ποιότητας ή φτωχά σε περιεκτικότητα αλκοόλ ποτά).

Ωστόσο, πέρα από την έμφυλη (gender) σημασιολόγηση τους μέσα από αντιθετικά ζεύγη (της μορφής «αρσενικό/θηλυκό, έξω/μέσα, πόρτα/μπαρ»), και οι δυο πλευρές του κέντρου διασκέδασης χαρακτηρίζονται από μια σχετική σταθερότητα, που αντιδιαστέλλεται προς τη ρευστή (ως τα όρια της ναυτίας) εμπειρία του χώρου. Συχνά, στις περιγραφές του χώρου και των θαμώνων, το μπαρ λειτουργεί ως κομβικό σημείο για την αξιολόγηση και κατάταξη των υπόλοιπων καταναλωτών σε συ-

13. Για τη σημασία του αλκοόλ, ως στοιχείου υλικής κουλτούρας, στην κοινωνική διαδικασία κατασκευής ταυτοτήτων, βλ. D. Gefou-Madianou (ed.), *Alcohol, Gender and Culture*, Routledge, Λονδίνο 1992.

νακόλουθες αντιθετικές κατηγορίες. Κατά αυτό τον τρόπο, αυτός που «κίβει τον κόσμο» σταθερός στο μπαρ κρίνεται πιο έμπειρος από αυτόν που καταφεύγει εκεί επειδή ακριβώς δεν μπορεί να αναμειχθεί με τον υπόλοιπους καταναλωτές, δεν μπορεί να «παίζει το παιχνίδι». Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι τέτοιες κρίσεις δεν συνοδεύονται από κανενός είδους τεκμηρίωση, ούτε εκφέρονται ύστερα από κάποια ειδική αφορμή, αφού γίνονται πάντα από την πλευρά εκείνων που συμμετέχουν στο «παιχνίδι». Αν και ρητές, λοιπόν, αντλούν το κύρος τους από κατεξοχήν άρρητες διευθετήσεις συμπεριφοράς και κίνησης στο χώρο. Ακόμη περισσότερο, τα όρια της γλώσσας είναι σαφέστατα περιορισμένα, αφού η αναζήτηση ρητών αιτιάσεων και επεξηγήσεων σημαίνει απλά ότι «δεν ξέρεις εσύ».

Το ιδίωμα της καταναλωτικής αυτής διαδικασίας είναι κατεξοχήν ατομικιστικό. Η σχέση του καταναλωτή με το «μαγαζί» τοποθετείται πάντα σε όρους (αυτο-)βιογραφικούς. Η αξιολόγηση κάποιου καταδηλώνεται μέσα από την επανάληψη ποικίλων χαρακτηρισμών κύρους, όπως «άρχοντας», «υπουργός», «χάι(high)στας», σε αντιδιαστολή με τους υποτιμητικούς «καραγκιόζης», «κλητήρας» και (το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο) «σκύλος». Αξίζει εδώ να σημειωθεί η προφανής αντίφαση μεταξύ του πολιτικοποιημένου τρόπου εντόπιας βίωσης της καθημερινότητας και της διαδεδομένης χρήσης του όρου «υπουργός» ως καταδήλωσις κύρους. Μπορεί η συχνή εμφάνιση αυτού του χαρακτηρισμού να ερμηνευθεί ως σημείο μιας διαφορετικής μορφής πολιτικοποίησης; Θεωρώ πως μια τέτοια ερμηνεία δεν θα ήταν πραγματιστική. Αντίθετα, οποιαδήποτε αναφορά στην πολιτική κατάσταση έχει δυο διακριτά απολιτικοποιημένες συμπαράδηλώσεις: ως ανεκδοτολογική αφήγηση (εστιάζοντας σε γραφικές συμπεριφορές πολιτικών ανδρών) και ως life style. Στην τελευταία περίπτωση, αυτό που μοιάζει να προβάλλεται είναι η εμπειρία της κοινωνικής διάκρισης που το δημόσιο αξίωμα εξασφαλίζει και, κυρίως, η ευκολία πρόσβασης σε χώρους αποκλειστικότητας και πολυτέλειας («να σου ανοίγουν οι πόρτες»). Άλλωστε, η ίδια καταδήλωσις διάκρισης είναι εμφανής στους χαρακτηρισμούς «άρχοντας» και «χαϊστας». Το «μαγαζί» τείνει επίσης να επενδυθεί με τα

χαρακτηριστικά της ιδιοσυγκρασίας του καταναλωτή, και, αναλογικά, ο καταναλωτής οικειοποιείται τη διακριτή ποιότητα του «μαγαζιού». Οι χαρακτηρισμοί «αυτοκρατορία» και «αυτοκρατορικό», που χρησιμοποιούνται, φανερώσουν ξεκάθαρα αυτή την ποιοτική αντίστιξη προβάλλοντας ακριβώς την κοινωνική διάκριση σε όρους αποκλειστικότητας και πολυτέλειας: «τα όμορφα (ωραία) στους όμορφους/ες (ωραίους/ες)». Σε αντιδιαστολή με αυτές τις θετικά σημασιοδοτούμενες καταδηλώσεις, οι χαρακτηρισμοί «καραγκιόζης» «κλητήρας» και «σκύλος» φέρουν ένα ξεκάθαρο στίγμα αποκλεισμού. Προκειμένου να κατανοήσουμε πληρέστερα τη διακριτή σημασιодότηση του στίγματος, θα πρέπει να εμβαθύνουμε περισσότερο στις συγκεκριμένες πρακτικές διαμόρφωσης συμπεριλήψεων.

Ακόμη και στις εξόδους μεγάλων συντροφιών, που τα σαββατόβραδα συχνά ξεπερνούν τον αριθμό των δέκα ατόμων, η διαπραγμάτευση της καταναλωτικής διαδικασίας αναλαμβάνεται από ένα και μόνο μέλος της παρέας (κατά κανόνα άνδρα). Και σε αυτή την περίπτωση, οι προσπάθειες τείνουν προς την επίτευξη ενός τέτοιου βαθμού οικειότητας με τον μετρ που θα επιτρέψει την αμοιβαία προσφώνηση «δικέ μου» ή «κολλητός». Ξανά, η σημασία της «παρουσίας» του επίδοξου καταναλωτή και της παρέας του είναι επιτελεστική: το κατάλληλο ντύσιμο, η μία προς έναν αναλογία στην παρέα, η μεγάλη κατανάλωση αλκοόλ. Τα παραπάνω, ωστόσο, στοιχεία «παρουσίας» της παρέας πρέπει να ενταχθούν αρμονικά σε μια διαχρονία καταναλωτικής συμπεριφοράς του επικεφαλής της παρέας προκειμένου να αποδώσουν το μέγιστο επιθυμητό αποτέλεσμα. Μολονότι, φαινομενικά απόλυτα εφήμερη, η πρακτική της κατανάλωσης των συγκεκριμένων κλαμπ ουσιαστικά θεμελιώνεται σε ένα πολλαπλό μικρο-ιστοριών κατανάλωσης που χαρακτηρίζουν τον κάθε επίδοξο «πελάτη». Έτσι, ο κάθε επίδοξος καταναλωτής πρέπει να διατρέξει μια σειρά θέσεων μέσα στο επιλεγμένο «κλαμπ» προτού καταφέρει να σταθεροποιηθεί σε κάποιο τραπέζι που μπορεί να αποκαλεί «δικό του» (τουλάχιστον για συγκεκριμένες μέρες και ώρες). Το μπαρ και η «Πόρτα» αποτελούν τα μόνα σταθερά σημεία αναφοράς του καταναλωτή σε αυτή την πορεία καθιέρωσης. Μόνο μέσα από τις επαναλαμβανό-

μενες απόπειρες κατανάλωσης ενός συγκεκριμένου κλαμπ μπορεί κάποιος να εξοικειωθεί με σημαντικές λεπτομέρειες επιθυμητής συμπεριφοράς, όπως το γεγονός ότι το ποσό που κάποιος αφήνει στην μπαργούμαν δεν έχει αντίκρισμα σε κανένα άλλο σημείο του κλαμπ και, κατά συνέπεια, δεν εξασφαλίζει κανενός είδους ευνοϊκής μεταχείρισης στην «Πόρτα» ή σε περίπτωση φασαρίας.

Σε τελική ανάλυση, είναι η ικανότητα του κάθε καταναλωτή να (ανα)προσαρμόζει τη συμπεριφορά του σε αυτό το πολύπλοκο και ρευστό σύστημα συσχετισμών (χωρίς εμφανή σημάδια αποπροσανατολισμού από την κοινή σύμβαση της διασκέδασης), που θα κριθεί αυστηρά. Στο πλαίσιο της κοινωνικής ανθρωπολογίας, η εκδήλωση τέτοιων άρρητων πολιτισμικών κωδικών διευθέτησης του σώματος έχει εξεταστεί κυρίως σε αναφορά με την εθνογραφία του χορού. Έτσι, η J. Cowan, στη σχετική εθνογραφική της μελέτη, κάνει λόγο για τη διαμόρφωση ενός άδηλου πεδίου κοινωνικών πρακτικών, που καθιστούν την κοινωνική δομή διαπραγματεύσιμη, διαφεύγοντας ταυτόχρονα το στίγμα της αποκλίνοιας συμπεριφοράς.¹⁴ Στην προκειμένη περίπτωση παρατηρείται μια υβριδική μορφή συμπεριφοράς που χαρακτηρίζεται από ενσυνείδητη και επιλεκτική χρήση συγκεκριμένων στοιχείων επιτέλεσης μεταξύ χορού, ενός εκτεταμένου φάσματος πρακτικών αστεϊσμού και φλερτ. Επιπλέον, θεωρώ ότι δεν βρισκόμαστε μπροστά στη διαμόρφωση μιας άλλης μορφής συλλογικότητας (*communitas*) εκτός της κοινωνικής δομής, όπως έχει επισημανθεί για άλλα εθνογραφικά παραδείγματα.¹⁵ Αντίθετα, πρόκειται για την επίδειξη ενός ατομικιστικού τρόπου κατάφασης προς τις υπάρχουσες αξίες και την επακόλουθη άντληση συμβολικού κύρους από αυτή ακριβώς την κατάφαση, στο πλαίσιο του κοινωνικού μι-

14. J.K. Cowan, *Dance and the Body Politic in Northern Greece*, Princeton University Press, Princeton 1990.

15. Βλ. κυρίως E. Papataxiarchis, «Friends of the Heart: Male Commensal Solidarity, Gender and Kinship in Aegean Greece», στο P. Loizos - E. Papataxiarchis (eds.), *Contested Identities: Gender and Kinship in Modern Greece*, Princeton University Press, Princeton 1991, καθώς και J.K. Cowan, *Dance and the Body Politic*, ό.π.· D. Gefou-Madianou (ed.), *Alcohol, Gender and Culture*, ό.π.

κρόκοσμου της Καστέλας. Κάποιος είναι «χαίστας» ακριβώς όταν καταφάσκει στους αποδεκτούς κώδικες συμπεριφοράς με (το δικό του) «στυλ»: όταν επιτυγχάνει δηλαδή μια διακριτά εξατομικευμένη προβολή της συλλογικής σύμβασης. Θεωρώ ότι αυτή η συχνά ασυνείδητη αντίφαση είναι θεμελιακή.

Όσο παράδοξο και αν ακούγεται, η εφήμερη και παιγνιώδης κατανάλωση της Παραλιακής αποτελεί παράγωγο μιας σειράς στρατηγικών κατασκευής και διάθεσης του εαυτού. Η πρακτική επιτέλεση της ταυτότητας πρέπει να εντοπιστεί σε αυτή ακριβώς —τη συνήθως ολιγόλογη — διαδικασία. Όλη η πολύωρη προετοιμασία της βραδινής εξόδου τείνει προς αυτή την κορύφωση, την επίτευξη δηλαδή της συμπερίληψης σε αυτούς που φαίνονται πρόθυμοι και ικανοί να διασκεδάσουν με τον συγκεκριμένο τρόπο. Όπως μου έχει επανειλημμένως τονιστεί, η προσπάθεια της συντροφιάς να επιτύχει τη συμπερίληψη τείνει προς την επίδειξη σεβαστής οικονομικής επιφάνειας, την εξασφάλιση μεγάλου αριθμού γυναικείων παρουσιών και το «ωραίο γούστο» («να είναι ωραίος»). Ο χαρακτηρισμός «σκύλος» αποτελεί εδώ, το σημείο αιχμής, μιας και μοιάζει να σημασιοδοτεί ακριβώς την απουσία της τρίτης παραμέτρου. Ο «σκύλος» μπορεί να έχει οικονομική επιφάνεια ή/και γυναίκες στην παρέα του, μπορεί να είναι πρόθυμος να διασκεδάσει με τον συγκεκριμένο τρόπο, αλλά δεν φαίνεται να είναι ικανός διότι απλώς δεν έχει «ωραίο γούστο». Δεν ξέρει, με άλλα λόγια, πώς να επιδείξει την προθυμία του να καταναλώσει και, κάτι ακόμη, πιο ανησυχητικό για τους επίδοξους καταναλωτές, δεν ξέρει πότε συμπεριφέρεται ως «σκύλος». Αδυνατώντας, λοιπόν, να κατανοήσει τις άρρητες πρακτικές διευθέτησης και παρουσίας του εαυτού, στιγματίζεται ως ανυποψίαστος των όσων συμβαίνουν στο χώρο, ως υπολειπόμενος του «παιχνιδιού».

Εδώ, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το στίγμα του «σκύλου» δεν λαμβάνει (μόνο) την απλή μορφή του αποκλεισμού από το χώρο του «κλαμπ». Υπό δεδομένες συνθήκες, ο «σκύλος» μπορεί να εισέλθει στο «κλαμπ» (συνήθως καθημερινές, Δευτέρα ή Τρίτη που η κίνηση είναι πεσμένη). Ωστόσο, η αντικειμενική συμπερίληψή του στο χώρο του «κλαμπ» απο-

τελεί μια άλλη μορφή αποκλεισμού, αφού κρίνεται πρακτικά ανίκανος να πάρει μέρος σε οποιαδήποτε μορφή σημαίνουσας διάδρασης στο πεδίο των κοινωνικών σχέσεων που αναπτύσσονται σε αυτόν το χώρο. Εισέρχεται, λοιπόν, μόνο για να γίνει θέαμα για τους υπόλοιπους, και η είσοδός του συνοδεύεται από το πικρόχολο, δίσημο σχόλιο «καλώς τον σκύλο (ή σκυλοπαρέα)».¹⁶ Πιστεύω πως ακριβώς αυτή η κοινωνική διάκριση, που προβάλλει τον αποκλεισμό ως ποιοτικό έλλειμμα (όπως σημασιοδοτείται ένα ασαφές «γούστο»), αντικατοπτρίζεται στους διαδεδομένους χαρακτηρισμούς «καραγκιόζης» και «κλητήρας». Παρότι η απουσία ρητών αποσαφηνίσεων κάνει τη σκιαγράφηση ερμηνευτικών συσχετισμών μεθοδολογικά παρακινδυνευμένη, θεωρώ πως η επιλογή των συγκεκριμένων λέξεων δεν είναι τυχαία. Αντίθετα, αποτελούν γλωσσικές εξεικονίσεις του ευρύτερου πεδίου επιτελούμενων κοινωνικών πρακτικών.¹⁷ Πιο συγκεκριμένα, τόσο ο «καραγκιόζης» όσο και ο «κλητήρας», ως μεταφορές, σημασιοδοτούν μια αξιολογική υποβάθμιση (πάντοτε καταστασιακής, σε αναφορά προς τους θετικούς χαρακτηρισμούς «άρχοντας», «υπουργός» κλπ.), που επαυξάνει και, σε τελική ανάλυση, επιβεβαιώνει την διαφορά προς ένα αποδεκτό πρότυπο συμπεριφοράς. Κατ' αυτόν τον τρόπο, μπροστά από την «Πόρτα», περιμένοντας την αξιολόγηση, η απόρριψη κάποιου «όταν αυτή κρίνεται σωστή» συνοδεύεται από την απόφαση «δεν θέλουν να το κάνουν σκυλάδικο».

Γ. Πίσω στα πράγματα: ο «σκύλος» ως (άλλη) πρακτική οικειοποίησης της υλικής κουλτούρας της Παραλιακής

Παρά την ύπαρξη ενός εξαιρετικά πολύπλοκου συστήματος ρητών και άρρητων κωδίκων παρουσίασης του εαυτού, κανένας δεν μοιάζει να ξέρει τι ακριβώς καθιστά μια συμπεριφορά επικίνδυνα προσομοιάζουσα

16. Χαρακτηριστικά, βλ. M. Herzfeld, «Disemia», στο M. Herzfeld, M.D. Lenhard (eds), *Semiotics 1980*, Plenum Press, Λονδίνο 1982.

17. Βλ. D. Silverman, B. Torode, *The Material Word*, Routledge, Λονδίνο 1980, ειδικότερα, σσ. 329-48.

προς αυτή ενός «σκύλου». Εάν, λοιπόν, ο «σκύλος» περισσότερο δείχνεται, στιγματίζεται καταστασιακά παρά ορίζεται αντικειμενικά, τότε πώς μπορεί κάποιος να αποφύγει το στιγματισμό; Θεωρώ πως αυτή η στρατηγική αποφυγής του στίγματος εκφράζεται μέσα από πολλαπλές κοινωνικές πρακτικές, που δεν εξαντλούνται στα επιτελούμενα μέσα στο εκάστοτε κλαμπ. Αντίθετα, η επιτέλεση της προκρινόμενης καταναλωτικής συμπεριφοράς θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να κατανοηθεί ως μέρος μιας ευρύτερης διαδικασίας πρακτικών προετοιμασίας και ακόλουθου απολογισμού της κατανάλωσης. Στις προηγούμενες παραγράφους, αναφερθήκαμε ήδη στον τρόπο που ένα κέντρο διασκέδασης κατηγοριοποιείται στη βάση μιας προϋπάρχουσας εμπειρίας ή/και σε αναφορά προς ένα μεταβαλλόμενο γενικό τοπίο life style. Στα επόμενα, θα προσπαθήσω να σκιαγραφήσω τη συγκεκριμένη μορφή που λαμβάνουν αυτές οι συγκεκριμένες πρακτικές. Ας σημειωθεί ότι θα μας απασχολήσουν μόνο εκείνες οι όψεις των πρακτικών που σχετίζονται άμεσα με το ζήτημα της κατασκευής ενός εαυτού αποστασιοποιούμενου από το στίγμα του «σκύλου».

Η προετοιμασία για την έξοδο της παρέας συνήθως ξεκινά νωρίς το απόγευμα με την επιλογή κάποιου συγκεκριμένου «κλαμπ». Πιο συγκεκριμένα, τις καθημερινές η συνεννόηση για την επιλογή του «κλαμπ» διεξάγεται μέσω των κινητών τηλεφώνων. Πρόκειται για μια διαδικασία που μπορεί να πάρει ώρες, ξεκινώντας από νωρίς το μεσημέρι μέχρι το απόγευμα (ακολουθώντας το εξαιρετικά ελαστικό ωράριο των ναυτιλιακών εταιρειών). Σε γενικές γραμμές, οι προετοιμασίες αυξάνονται σε ένταση και διάρκεια κατά το τριήμερο Πέμπτη έως Σαββάτο, αφού η βραδινή έξοδος τότε «λέει πιο πολλά». Δηλαδή, η συμπερίληψη στο καταναλωτικό «παιχνίδι» κρίνεται τότε ως ιδιαίτερα σημαίνουσα, εξαιτίας της συρροής μεγάλου πλήθους επίδοξων καταναλωτών και των αυστηρότερων κριτηρίων επιλογής που εφαρμόζονται στην «Πόρτα». Ταυτόχρονα, μεταβάλλεται και η αυστηρότητα αυτοκριτικής ή κριτικής των άλλων μελών της παρέας. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην υιοθέτηση και (σωστή) επίδειξη όλων εκείνων των χαρακτηριστικών εμφάνισης (κυρίως ένδυσης) που θεωρούνται διακριτικά των «Κέντρο πειραιω-

τών». Πρόκειται για μια πρακτική που σχετίζεται άμεσα, πιστεύω, με την ιδιαίτερη συχνότητα χρησιμοποίησης του χαρακτηρισμού «σκύλος» στις συζητήσεις κατά τη διάρκεια του τριημέρου. Έτσι, η επιλογή από μέρους μου του συνδυασμού ενός καλοκαιρινού κουστουμιού στο χρώμα του δολαρίου και μιας κίτρινης γραβάτας έλαβε κυμαινόμενες προς τον χαρακτηρισμό «σκύλος» (σε εναλλαγή με το «τσάγκουρας») αξιολογήσεις, όχι μόνο από τις τρεις παρέες αλλά και από την κάθε παρέα σε διαφορετικά βράδια της εβδομάδας. Μέσα στο αμάξι, στο δρόμο προς το επιλεγμένο «κλαμπ», οι εκφράσεις «μην γίνεσαι σκύλος!», «έλα, σκύλε!» ή απλές μιμήσεις του γαβγίσματος λαμβάνουν τη σημασία της αποδοκιμασίας για έναν τραγουδιστή, ένα τραγούδι ή για την επιλογή ενός συγκεκριμένου τρόπου ντυσίματος και συμπεριφοράς. Οι αποδοκιμασίες αυτές απευθύνονται τόσο γενικά εκτός της παρέας όσο και σε μέλη της. Στην τελευταία περίπτωση, περιέχεται συνήθως μια παραλλαγή του χαρακτηρισμού «τσάγκουρας» ως ποιότητα («τσαγκουριάση»). Κανέναν, ωστόσο, από αυτούς τους χαρακτηρισμούς, όπως απευθύνονται από το ένα μέλος της παρέας στο άλλο, δεν θα πρέπει να κατανουηθεί με όρους στίγματος, αφού δεν επιφέρει (τουλάχιστον άμεσα) αποκλεισμό ή περιθωριοποίηση. Περισσότερο συνιστούν μέρος μιας σχετικά ακίνδυνης, με όρους κύρους, ενσωματωμένης διαδικασίας (αυτο-)πειθάρχησης του εαυτού, που προλαμβάνει και διορθώνει (παρά στιγματίζει) συμπεριφορές, οι οποίες κρίνονται ανόητες προς το ευρύτερο συμπεριέχον της Παραλιακής.

Με όρους ανάλυσης λόγου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα όρια αυτής της διαδικασίας ταυτίζονται με τα όρια του αστεϊσμού: όταν αυτά ξεπεραστούν, οδηγούμαστε σε καβγά, δηλαδή κρίση της συνάρθρωσης της παρέας και αναβολή της εξόδου. Φυσικά, με όρους καθημερινής πρακτικής, μπορούν να παρουσιαστούν πολύμορφες ανατροπές σε αυτό το λειτουργιστικό μοντέλο, όπως αποσιώπηση, διάσπαση της παρέας, προσωρινή αποχώρηση του συγκεκριμένου μέλους. Σε καμία από αυτές τις περιπτώσεις δεν σημειώθηκε διατήρηση της αξιολόγησης για την περίοδο μετά την καθαυτό καταναλωτική πρακτική. Αντίθετα, αξιολόγηση με την έννοια του στιγματισμού στο πλαίσιο της παρέας δεν συμ-

βαίνει. Κοντά στο ξημέρωμα, οι παρέες συνήθως καταλήγουν έξω από κάποια καντίνα. Εκεί, λαμβάνει χώρα ένας απολογισμός της περασμένης βραδιάς και ο σχεδιασμός της επόμενης. Εκεί καταλογίζονται, μεταξύ αστείου και σοβαρού, οι ευθύνες των αποτυχιών και εκεί αναγνωρίζονται οι επιτυχίες που «ανέβασαν την παρέα». Κατ' αυτό τον τρόπο, ενώ η καθαυτό καταναλωτική πρακτική είναι αδιαμφισβήτητα ατομικιστική, επενδύεται τόσο ως πρακτική όσο και ως λόγος, από το ιδίωμα της «παρέας». Αυτό επανεισάγεται όχι ως κανονιστικό στοιχείο λόγου, αλλά περισσότερο ως άλλη μορφή αφήγησης του εαυτού από αυτήν που λαμβάνει χώρα στο «κλαμπ». Ίσως αυτή η ασυμπτωτική σχέση μεταξύ των δυο υιοθετούμενων ιδιωμάτων είναι που δικαιολογεί την απουσία ενδο-συντροφικού στιγματισμού.

Αντί για αξιολόγηση ή απολογισμό, θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για μια επιστροφή στα πράγματα, με τη διπλή έννοια της προετοιμασίας επανεισόδου στην πεζή καθημερινότητα της ημέρας και ενός επανασχεδιασμού των τρόπων κατανάλωσης όλων εκείνων των διαφεύγοντων στοιχείων της Παραλιακής, στοιχείων που θα πρέπει να ιδωθούν καθαρά με όρους υλικότητας: καλύτερα ποτά, προνομιακότερα τραπέζια, πιο καλοσχηματισμένα και καλοντυμένα σώματα. Πάντα με μεγαλύτερη ένταση και σε μεγαλύτερες ποσότητες. Στην πληθώρα των αφηγήσεων που άκουσα μετά την ολοκλήρωση των εξόδων στην Παραλιακή (ουσιαστικά «εξορμήσεων», όπως αποκαλούνται συχνά), κανένας από τους συνηθισμένους αστείσους για τον «σκύλο» δεν εμφανίστηκε. Ίσως γιατί, μπροστά στον κατακλυσμό τους από τη μαζικότητα των στοιχείων υλικής κουλτούρας που τελικά δεν μπόρεσαν να καταναλώσουν, όλοι ένοιωθαν τελικά μέτοχοι αυτής της ιδιότητας. Ίσως γιατί η Παραλιακή πρέπει να νοηθεί ως επικράτεια παραγωγής αξίας (regime of value) μέσω της συνεχούς αναβολής της στιγμής απόλυτης οικειοποίησης του χώρου των «κλαμπ», που πάντα παραμένει δίσημος, διαμεσολαβημένος από απαγορεύσεις. Εκτός, φυσικά, εάν είσαι «σκύλος».

Σκόπιμα, για λόγους εθνογραφικής σαφήνειας, σε αυτό το κείμενο υιοθετήθηκε η οπτική των τριών συντροφιών που, επιδιώκοντας τη συ-

ΑΝΔΡΕΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

μπερίληψη στην κατανάλωση της Παραλιακής, στιγματίζουν τον «σκύλο» ως περιθωριακή συμπεριφορά. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε ίσως να προσθέσουμε έναν δεύτερο, καταφατικό ορισμό. Ως συμπεριφορά «σκύλου» φαίνεται να χαρακτηρίζονται ακριβώς εκείνες οι καταναλωτικές πρακτικές που τείνουν να υπερβούν τις όποιες επιβαλλόμενες διαμεσολαβήσεις, απαιτώντας την οικειοποίηση των εκτός του «σκυλάδικου» χώρων διασκέδασης ως να ήταν εντός του «σκυλάδικου». Αν το να είσαι αρμονικός προς το τοπίο της Παραλιακής σημαίνει να επιδεικνύεις μια κατεξοχήν ευέλικτη καταναλωτική πρακτική ενός εν κρίσει νεωτερικού εαυτού, τότε η «σκυλίσια» δυσαρμονία μπορεί να ιδωθεί ως μια κατάσταση ασυμπτωτικής προς τον εν κρίσει εαυτό ταυτότητας. Με άλλα λόγια, ως μια επιλογή να μην συμμετέχεις στο «παιχνίδι» της Παραλιακής ή μια αδιαφορία προς αυτό, η οποία περιθωριοποιείται και στιγματίζεται ως ανικανότητα συμμετοχής. Ως τέτοια, φωτίζει την κοινωνική σχετικότητα και σημειολογική αυθαιρεσία της Παραλιακής παράγοντας —θα μπορούσε να πει κανείς έναν εν καταστάσει «Άλλο».